

Het nieuwe paradigma

Auteur: Hubert Van Belle

December 2020

In 'Idefix' nr. 178 van oktober - december 2020 verschenen er twee interessante artikels van Marc Van Tente. Daarin gaat het over een poging tot herinterpretatie van de verhalen omtrent Jezus' geboorte in de evangelies van Mattheüs en Lucas en een zoektocht naar wat hedendaagse wetenschappers het 'nieuwe paradigma' noemen.

Marc Van Tente vertrekt van een opvallende vraagstelling in zijn artikel over het nieuwe paradigma: *Het pluralisme van religies en levensbeschouwingen. Een dimensie van het nieuwe paradigma.*

In zijn lijvige *Homo Deus* geeft de Israëlische historicus Noah Yuval Harari een aantal kernmerken aan van het nieuwe paradigma dat niet meer louter toekomst is, want al vandaag is het in en rondom ons volop in aanzet. Hij stelt de vraag hoe religies in deze nieuwe tijd zullen overleven, zo diep is de breuk met het recente en nog aanwezige verleden. Vandaar de vraag die ons sinds een aantal *Idefixen* bezighoudt: hoéven wij het christendom en de andere religies naar morgen over te dragen? Is het zinvol? En waarom? En hoe?

Wat dit nieuw paradigma zou kunnen zijn wordt verduidelijkt in het volgende uittreksel van het artikel:

Een nieuw dynamisch denken

Vandaag wordt de werkelijkheid als een dynamisch gebeuren gezien en beleefd. Het heden, zoals eertijds het verleden en straks de toekomst, is en wordt door ons, mensen, geconstrueerd. Als vrucht van de Verlichting en van de ontwikkelingen van de exacte en menswetenschappen gaat men ervan uit dat wij, mensen, de werkelijkheid opbouwen. Met alle vrijheid en creativiteit én beperkingen die ons eigen zijn. 'Reëel is wat wij construeren, en die realiteit bestaat voor zover ze geconstrueerd is', aldus de Costaricaanse theoloog Amando Robles. Denken, het kennen van de werkelijkheid, is een ononderbroken proces van *trial and error*, van zoeken en zich vergissen, van experimenteren, wat per definitie openstaat voor kritiek, correctie en aanvulling. Ideologieën en systemen worden door veel tijdgenoten gewantrouwd zo niet afgewezen. Niet de theorie maar de ervaring staat centraal. – Al zien we vandaag evenzeer een nieuwe hang naar sterke leiders, duidelijke wetten en minachting voor wie niet meedoet, voor de *losers*, de voorzichtigen. Dit als gevolg van de algemene ontevredenheid en verwarring, met een onderliggende angst voor de toekomst.

Deze nieuwe benadering van de werkelijkheid heeft ook invloed op de manier waarop in de vele religies en levensbeschouwingen met de 'laatste' vragen omgegaan wordt. Een meer historisch-kritische benadering vat de bestaande religies niet langer op als vaste 'entiteiten', met hun leerstellingen, structuren en wetten. Zij worden in de eigen ontstaans- en levenscontext

teruggeplaatst, waardoor zij deelhebben aan de ononderbroken evolutie van de culturen wereldwijd. (...)

De samenleving evolueert verder van een 'agrarische' naar een 'kennis-cultuur', waarbij evolutie, groei en verandering in alle domeinen van het menselijk leven centraal staan. De bestaande religies blijven echter al te vaak de denkwijze, structuur en beleving hanteren die zij van de agrarische revolutie in het neolithicum geërfd hebben. De theistische religies blijven uitgaan van 'waarheden' die hun door openbaring meegedeeld werden. Ook wanneer zij inspanningen leveren om zich aan de nieuwe tijd aan te passen, blijven zij uiteindelijk gevangen in een regulerend waarheidsdenken dat met de huidige gevoeligheid en beleving van de werkelijkheid botst. Daardoor worden hun boodschap, hun leerstellingen en dogma's, hun morele codes niet langer als geloofwaardig maar als 'voorbijgestreefd' ervaren. Zij blijven schatplichtig aan vroegere paradigma's, wat hen van het nieuwe hedendaagse paradigma en dus van de gelovigen vervreemdt. Daar ligt wellicht de belangrijkste oorzaak van de crisis die zij alle doormaken.

Evolueren we naar een religieuze samenleving?

Of zien wij nu al een nieuwe religiositeit, een nieuwe spiritualiteit voorbij de bestaande religies ontstaan? Wellicht zal de mensheid altijd 'religieus' blijven, in de betekenis van spiritueel. Omdat de laatste vragen van zin en onzin, van hoop en toekomst het leven van ons, mensen, blijven beheersen. Het zoeken naar antwoorden op die vragen – en de angsten die er dikwijls mee gepaard gaan – behoort blijkbaar tot het wezen van het mens-zijn zelf. Maar het zal zich waarschijnlijk steeds meer los van de religieuze tradities ontwikkelen tot een post-religionele of seculiere, spiritualiteit. Zonder leerstellingen, dogma's, wetten en vaststaande normen. Van binnenuit zal het de 'agrarische' religies wellicht niet lukken om zichzelf radicaal te herdenken en te herstructureren. Er zullen nieuwe vormen van religiositeit ontstaan, waarbij de ontstaanskern, het hart van de tradities kunnen doorgegeven worden, maar in radicaal nieuwe, meer 'menselijke', humane termen. Vooral de mystieke tradities maken kans in de nieuwe belevingen door te werken, omdat zij aan dogma's en instellingen voorbijgaan en zo de grondintuïtie van de religies en hun profeten beter centraal stellen. Heel vrije vormen van 'monnikendom' – zonder monasterium, naar het woord van Panikkar – zouden weleens die eeuwenoude en kostbare erfenissen kunnen incarneren en aan de volgende generaties doorgeven.

